

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ “Неофит Рилски”-

Благоевград

Проф. доктор на изкуствознанието **МИРОСЛАВА КОРТЕНСКА**

П.К.ЯВОРОВ- разширяване на културно-историческото му наследство- драматургия, критика, преводи, театрална дейност

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ЗАЩИТА НА НАУЧНА СТЕПЕН

„Доктор на науките“

2019 г.

Обща характеристика на дисертацията

Настоящият научен труд задълбочава и продължава изследванията на авторката за периода на новата българска култура, след Освобождението, за големите фигури, от началото на 20-ти век. След труда, с приносно значение – „Културната мисия на кръга „Мисъл“, който разглежда първия литературно-художествен кръг в българската културна история, в настоящата дисертация се фокусира вниманието върху една от знаковите му фигури – П.К.Яворов. Проучването, което се центрира върху разширяване на културно-историческото наследство на Яворов – в сферите на драмата, критиката, превода и театралната дейност, доказва особената специфика на приноса му: мисионерство в съчетание с модернизиране на българската културна среда. Изследването се откроява с **интердисциплинарен профил**, съчетан с теоретични обобщения и историческо визионерство за българската идентичност и културно развитие.

Наследник на първото поколение след Освобождението-строителите на съвременна България, Яворов се превръща в строител на цивилизована България. Новата българска култура се нуждае от наваксване, от цялостно задвижване в сферите на духовното и то в тяхната съвкупност- естетика, литература, драматургия, театър, художествена критика и превод. В изграждането на една нова публична среда, с нов цивилизационен ориентир, с нов вкус и с нови ценности. Именно това е типичната идентичност на поколението на Яворов, което освен мисионерски принос дава и нов хоризонт, обърнат към

модерното, космополитното, европеизирането. Това превръща Яворов в емблема на българския културен напредък, в първата половина на 20-ти век.

Изследването е центрирано и върху друго уникално съчетание в наследството на Яворов: двете му драми - „В полите на Витоша“ /1912 г./ и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“ /1913 г./, които са своеобразен творчески връх в модерната изповедност на кризите на личността, в първото десетилетие на 20-ти век, наред с широката му театрална дейност и негов принос в изграждането на една от най-важните институции в нова България- Народния театър, духовен крепител на националната ни идентичност, език и култура.

Най-важният период, фокусиран в дисертацията, за оформяне на широкия формат на културно-историческия портрет на Яворов е работата му в Народния театър, като Артистичен секретар /5 август 1908 г.- 30 януари 1914 г./, като в този период, при нужда Яворов замества дори и Директора на театъра. Яворов има определен принос в оформянето на репертоара на първата ни сцена, той го отстоява публично, води остри полемики в пресата, като неотстъпно защитава творчеството в театъра, като независимо от касата, от финансовия успех и подчертава нуждата само от качествени тестове от класиката и съвременни автори за първата ни сцена. Като Артистичен секретар, той редактира всички пиеси, които се играят на сцената на Народния ни театър, работи с артистите за правилен български език, който да звучи от сцената.

В тези почти шест години от своята творческа биография, докато Яворов работи в Народния театър, той пише главно драми. Освен двата си шедьовъра: „В полите на Витоша“ и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“ замисля и прави 9 драматургични опита, които не успява да завърши, превежда пиеси за репертоара на театъра. Съвместно със Славейков - „Укротяване на опърничавата“ и „Ромео и Жулиета“ на Шекспир, които се играят на първата ни сцена през 1909 г. както Яворов превежда и издава в самостоятелна книга – модерната за времето драма „Саломе“ от Оскар Уайлд. Освен това редактира и анализира за актьорите нови заглавия, поставяни на първата ни сцена /“Дяволът“ от Франц Молнар , „Седемнайсетгодишните“ от Макс Драйер- 1909 г./,режисьор е на 4 спектакъла- дебют с „Невяста Боряна“ на П.Ю.Тодоров, 1909 г., „Крадецът“ на Анри Бернщайн, 1910 г., „Чудният крайтон“ от Дж. Бари, 1910 г. , „Змейова сватба“, 1911 г. . Яворов пише и критика, особено важна роля изиграва статията му „ Две български пиеси“/за „Към пропаст“ на Иван Вазов и „Зидари“ на П.Ю.Тодоров, сп. „Мисъл“ 1908 г., кн.8-10/, в която той откроява естетическите платформи на „младите“ и „старите“ в тогавашната литература.Пише статия и за пиесата на Тодоров „Самодива“, в която прави паралел между „босяците“ на Горки и „несретниците“ на Тодоров, като изтъква социалния профил на горкиевите герои и общочовешкия формат в търсенията на своя събрат от „Мисъл“. Яворов е автор и на театрална критика, за спектакли на Народния театър, сред които се откроява текста му за „Вуйчо Ваньо“ на Чехов, постановка на Пенчо Славейков, 1908 г., както и няколко актьорски портрета за Христо Ганчев, Атанас Кирчев, Иван Попов и Васил Кирков.

Тази многообразна, ежедневна театрална дейност на Яворов е систематизирана в изследването в съставения театрален летопис - ден по ден , месец по месец , година по година от живота му. Като към него е прибавен и пълен опис на всички оставени от него писмени наследства от театралната му дейност- за първи път се публикуват протоколите на Народния театър, които Яворов е писал саморъчно, като Артистичен секретар, както и други документи: факсимилета на таблиците за правоговор, направени от Яворов за артистите и висящи в гримьорните им, както и факсимиле на Годишника на Народния театър, съставен от него, през 1912 г. и други важни снимки и документи. Така се оформя един нов, по-пълнокръвен портрет на културната фигура на Яворов, в периода на модернизиране на българската култура, след Освобождението. Категорично е очертан цял нов период от наследството на Яворов /1908-1914 г./, последните шест години до трагичната му кончина, които той свързва с театъра, с драмата, с първата ни сцена- Народния театър. Всъщност така проучването очертава разширяването на културно-историческия принос на Яворов, откроява го като знаково име в цялостното духовно израстване на България.

Актуалност на изследването

Очертаната в труда ярка мултикреативност на Яворов- като творец и културен мисионер и то в множество сфери на духовността го прави синхронен с представите за съвременна културна личност- многостранна и функционираща в диалог с времето. Това превръща Яворов в емблема на българската духовна идентичност, непреходен като всяка голяма личност.

Освен културен ориентир за времето след Освобождението, Яворов е един от посланиците на тогавашната модерна култура у нас, представителна фигура е в културния ни живот, познат и уважаван от видни личности на тогавашната руска и европейска творческа интелигенция. Яворов се формира под прякото въздействието на френската култура, запознат е с образците на литературата и театъра именно във Франция. Той е типична културна фигура от европейски ранг, още в първото десетилетие на 20-ти век. Освен това твърде показателен е факта, че Немирович-Данченко, съратник на Станиславски и един от създателите на МХТ, най-важната театрална институция в началото на 20 –ти век, при посещението си в София, споменава Яворов като надежда на новата българска култура. Така Яворов е очертан като една от сериозните фигури, свързващи българската култура с Европа и света, още в началото на 20-ти век. Един сериозен фундамент от миналия век, върху който стъпва днешното ни духовно приближаване до големите идеи и ценности, движещи цивилизацията на Европа.

Новият формат на наследството на Яворов носи и един твърде важен белег- той не остава затворен в „кулата от слонова кост“ като много от модернистите на времето си, а работи със замах за културния просперитет и европеизиране на българската култура и театър. От поет, индивидуалист той се превръща във важна част от едно колективно усилие, каквото е градежа на Народния ни театър. Това подчертава основния белег на българската идентичност, културното доближаване до Европа, след Освобождението, в чийто емблема се превръща Яворов.

Цел и задачи на изследването

Разширяването на културното наследство на Яворов е целта на настоящото изследване. В центъра му е формирането на театралния период в наследството му /1908-1914г./, като пълноценен, самостоятелен и важен за разкриване на личността му в националната ни култура, на Яворов като емблема на мисионерство и модерност, емблема на българския път към цивилизованост. Особено важно е фокусирането и очертаването на мотивацията на гениалния поет и литератор, на търсещия модернист и отявлен егоцентрик да се посвети на една колективна промяна, чрез Народния ни театър, в културното ни развитие, на мисионерството да превежда, да режисира, да пише статии, на мисията да навакса по пътя към Европа, да промени вкуса на театъра и публиката в България, в първото десетилетие на 20-ти век. Формирането на тази гледна точка към наследството на Яворов, която определено разширява мащаба на Яворов е съвременната задача на изследването. В този смисъл, целта на изследването е нов прочит на една българска емблема, с оглед един по-цялостен исторически поглед- след 140 години от рождението на Яворов.

Задачите на настоящото проучване са да бъдат изложени и систематизирани нови факти, източници и анализи, както и даване на публичност на проучванията и новата периодизация на наследството на Яворов. Така разширяването на неговото културно-историческо наследство добива реални очертания, с последния **четвърти период на Яворов, свързан с театъра и драматургията.**

Новите източници, периодизация и анализи на наследството на Яворов водят и до нови теоретични измерения на българския модернизъм, съчетан с мисионерство, както и на българската идентичност, формирана след Освобождението.

Методи на изследването:

Изследването се базира на историко- хронологичен метод, при който събраните нови факти, документи и техният анализ подпомагат нова периодизация в творческото дело на П.К.Яворов, 1908-14 г., четвърти период в наследството му, свързан главно с драмата и театъра. Важен е и интердисциплинарния подход, като база за теоретичните обобщения: характера на мисионерството и новаторството в културните процеси на 20-ти век, в България.

Настоящият труд съдържа изготвен Театрален летопис, който хронологически очертава, ден по ден, година по година връзката на Яворов с театъра и драмата. Така са обобщени данни за дейността на Яворов от досегашни изследвания/ Ганка Найденова- Стоилова „П.К.Яворов- летопис за живота и творчеството му“, БАН, С., 1986 г./, както и добавени нови проучвания. Приложени са и за първи публикувани са разчетените протоколи на Артистичния съвет на Народния театър, писани от Яворов /за 1909 г.- 40 протокола, за 1910 г.- 36, за 1911 г.- 57, за 1912 г.-70, за 1913 г.-27/.Така се оформя неговата свързаност с Народния театър и активното му участие в изграждането му като национална културна институция. Така е

оформен културно-исторически принос на Яворов в областта на драмата и театъра, разширено е познанието за една от най-значителните фигури на 20-ти век и за българската култура като цяло.

Авторът на изследването е съставител на том трети: „Драми“, от пълните събрани съчинения на П.К.Яворов, 2013 г., изд. „Захарий Стоянов“, като това потвърждава важността на новите факти от наследството на Яворов, в контекста на цялостното му творчество. В този смисъл историко-хронологичния метод, като класически академичен инструмент, гарантира аргументираност за разширяване формата на културния принос на Яворов, в последния период от творчеството му, свързан с драматургията и театъра.

Научна новост

Приносът и научната новост на изследването е разширяването на културно-историческото наследство на Яворов, като в неговата периодизация е формиран като самостоятелен период /1908-1914 г./- последната част от творчеството му, преди трагичната му кончина. Реално този период е свързан с драмата, с театъра, но превръщането на поета в драматург трае по-дълго, тази метаморфоза е трайна тенденция в творчеството му.

Яворов има опити в писането на пиеси още в началото на века, или както той сам признава: „...аз самият клоня вече от години към драмата...“ Още през 1903 г. Яворов прави опит в драматургична форма, за което свидетелства ръкописът му на драмата “Кърджалии”, а през 1904 г. пише сцената „При

раздяла“, по случай на 25-годишнината на Априлското въстание, публикувана в списание „Мисъл“. От този период е и нереализираният му проект „Индже“. Според последни проучвания броят на драмите, които Яворов е замислял, но не е завършил, е осем. Сред тях са както темите и героите, свързани с националноосвободителните борби на Възраждането ни, така също и исторически герои като Боян Магьосникът, който драматургът вижда като вариация на Христофоров, от пиесата си „В полите на Витоша“.

След като Яворов създава своите два драматургични шедевъра „В полите на Витоша“/1911/ и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“/1913/ има намерения да напише и трета съвременна пиеса за „типа български капиталист, за първичното натрупване на капитали, чрез грабеж...“ Яворов заявява: “Социална поезия искат от мен: ще им дам истинска социална драма...”

Друг принос на изследването, който фокусира анализа на една важна линия в творческата биография на Яворов- изповедният тон на поета, постепенно се разгръща в стремеж към самоанализ, към проникване в житейските драми, в психологическите лабиринти на героите на пиесите му. Трагическото, усложнено виждане на света и човека в поезията на Яворов, от късния му период, се прелива и задълбочава в драматургията му, в театъра, като най- точен израз на неговото художническо развитие в първото десетилетие на 20-ти век. Такава е логиката на изследването на сложните творчески процеси, очертаващи пътя на Яворов- от поезията към драмата, сближаващи го с публичността на театъра.

Определена научна новост в изследването са фактите, документите, открити и анализирани от авторката, на базата на които се формира нов период в творчеството на Яворов. Период, свързан с интереса му към драмата и театъра, с неговите преводи, театрална критика, с цялостната му дейност в Народния театър /1908-1914 г./. Особен принос има „Театралният летопис на Яворов“, създаден от авторката, който ден по ден описва свързаността на Яворов с драмата и театъра. Както и приложението с разчетените протоколи от Артистичния съвет на Народния театър, които се публикуват за първи път и показват конкретната свързаност на Яворов с цялостната дейност на Народния ни театър.

Теоретично, изследването очертава нови измерения на модернизиранието, на реформаторството с мисионерство, твърде характерна черта на кръга „Мисъл“, след Освобождението.

Приложимост и полезност

Научната новост на изследването има последваща образователна приложимост, тъй като е свързана с пълноценно познание за една личност като Яворов, класик, изучаван във всички образователни нива в България.

Самият факт, че авторката на изследването е съставител на третия том- Драми, от последното пълно издание на събраните съчинения на Яворов /изд.“Захарий Стоянов“,С., 2013 г./, безспорно доказва, че научното разширяване на приноса на Яворов, в пълния му обем, аргументираната периодизация на

наследството му, оформя по полагаме се начин, личността на нашия класик. Като цяло изследването има приложимост и полезност както за културната ни история, а също и за широката аудитория в България.

Структура на изследването: общо 318 страници

Предговор- 3 стр.

Първа глава: „Яворов- траектория на българското, знак на модерността, емблема на културното мисионерство“-27 стр.

В първата глава на изследването се анализират трите основни линии в творчеството на Яворов – траекторията на българското, модерността, културното му мисионерство, като се акцентира върху драмите му, театралната му дейност. В дисертацията се оформя един нов период в творчеството на Яворов, след смъртта на Мина, в който той сам определя, “че ще подири нещо друго...“/пред д-р Кръстев,1910 г./. Поезията вече му се струва тясно поле за самоизразяване и Яворов заявява в писмо до Боян Пенев, 10.09.1910 г.: “Работата е там, че имам нужда да се изкажа по-пълно и по-ясно. И затова трябва друг жанр.“ Този творчески порив на Яворов оформя последния период от неговата биография, до кончината му, който досега не е обособяван като важна част от неговото културно-историческо наследство. Това е периодът, в който Яворов се обръща към драмата, написва своите два шедьовъра- „В полите на Витоша“ /1911г./ и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“/1913 г./, посвещава се изцяло на работата си на Артистичен секретар в

Народния театър, превежда, редактира пиеси за първата ни сцена, формира репертоара ѝ и налагането на художествените критерии, както и чистотата на българския език. Това са очертанията на дейността на Яворов през неговия театрален период, които той смята за основни в тази важна публична културна дейност.

В този период Яворов надхвърля характерните белези на творчеството си- автобиографичността, изповедността и ги превръща в изразни средства по пътя на една трудна цивилизационна промяна, на един типично български спазъм в сблъсъка между българските предрасъдъци и жестокост с чувствителността и ценностите на един човек на новото време, който се противопоставя на пагубните български нрави, които убиват любовта, смазват човешката свобода. **Един индивидуалист, който иска да промени обществото.** Това е същността на житейската и творческа мисия, която следва големият талант на Яворов, пренасяйки в жертва самия себе си. Историята на трагичната любов между Яворов и Мина Тодорова, която той изповядва в драмата си „В полите на Витоша“ е малко известно, че се играе в един сезон в Народния театър /1911/ 12г./ заедно със „Змейова сватба“ на Тодоров, при това последната е режисирана от Яворов. Този своеобразен диалог между събратята от „Мисъл“ показва, че темата за свободната любов и сблъсъка ѝ с предрасъдъците е най-болезнения проблем на българското общество, в началото на 20-ти век. Затова ѝ отзвук му от сцената на Народния театър е голям. Именно тази широка публичност- чрез театъра, както и в обсъжданията в пресата, отстояването на новите ценности е открояващият се белег на последния творчески период на Яворов.

Втората му драма „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“/1913/ е разгледана в изследването като нов момент в творчеството на Яворов. Тя е посветена на един психологически експеримент, който поставя въпроса за любовта, греха и семейството, както и за бащинството. В нея Яворов разчупва структурата на драмата като отделя епилога „Как ехото заглъхва“. Докато в първата част, „Когато гръм удари“, драматургът достига до трагични сблъсъци между героите, то в епилога той сменя напрежението, като зарядът му е скрит зад видимостта. Яворов прави опит в сферата на модерната драма, в създаването на модерни герои, които не се противопоставят външно, но страдат вътрешно, затънали са в лицемерие, недоизказаност, фалшив морал. В началото на 20-ти век, Яворов е най-яркият изразител на безизходицата, на нравствените изпитания и драматичните проблеми на личността на новото време. Чрез театъра Яворов същностно се себеизразява, вярва, че най-активно може да ангажира своите съвременници с наболелите проблеми и конфликти на времето.

Последният период от творчеството на Яворов е свързан с мисията му- създаването на новаторска драматургия в началото на 20-ти век в България и изграждането на една от важните национални културни институции- Народния театър.

Втора глава: „Яворов в Народния театър /5 август 1908 г- 30 януари 1914 г./“-76 стр.

Втората глава от настоящото изследване всъщност излага нови факти от дейността на Яворов, формира категорично един цял период в неговата творческа биография, разширява културно-

историческото му наследство. Именно в тази част от труда са систематизирани широк кръг от дейности на Яворов, свързани с изграждането на Народния ни театър, като професионална културна институция. Една важна и историческа роля, която започват Пенчо Славейков, като директор на първата ни сцена /1908г./ и Яворов като Артистичен секретар. В този период от почти 6 години, преди неговата трагична кончина, Яворов пише единствено пиеси, редактира текстове на други автори, превежда, анализира за актьорите нови, главно европейски драми, които се поставят на сцената на Народния театър. Той е един от авторитетите, които формират цялостния репертоар на първата ни сцена, а също режисира сам 4 спектакъла. Наред с това Яворов е член е на Артистичния комитет, води неговите протоколи, които за първи път се публикуват, разчетени в настоящото изследване. От тях става ясно, че Артистичния комитет е органа, който управлява и оформя политиката на Народния театър, а Артистичният секретар Яворов е важна фигура, която играе важна роля в определянето на художествения облик на тази културна институция. А също и публично я защитава в пресата, като отстоява виждането си, че сцената не бива да служи на касата, че театъра не бива да е воден от комерсиални интереси, особено първата сцена на България.

Като Артистичен секретар на Народния театър, първоначално съвместно с Пенчо Славейков, а по-късно при директорството на Божан Ангелов и Иван Д. Иванов, Яворов разгръща огромна

дейност, защитавайки мястото на институцията „драматург“ в живота на трупата на първия ни театър и издигайки високо отговорностите ѝ за нова художествена насока в сценичното ни изкуство. Той се съсредоточава, през този театрален период от биографията си, главно в три сфери: първо- оформяне на репертоар на Народния ни театър, с нов художествен облик, в който присъстват класиката: Шекспир, модерната съвременна драма: българска /П.Ю.Тодоров/, европейска- Ибсен, както и Чехов, второ- задълбочени анализи на драмите, подготвяне на рецензии за всички постъпили в театъра пиеси и драматургични анализи на предлаганите за поставяне текстове и не на последно място- постоянна грижа за правилен и чист български език на сцената, чрез усилена работа с артистите, както и чрез известните Яворови таблици за правоговор, поставени в гримьорните. Важна е и ролята му за добри преводи на чуждите драми , играни на първата ни сцена. Освен тези основни дейности на Яворов като Артистичен секретар са останали следи и от множество други негови активности в работата му в Народния театър- самият факт, че той води и редактира протоколите от заседанията на Артистичния комитет, участва в разпределението на ролите в пиесите от репертоара, участва в изпитите на драматическите ученици, ръководи конкурс за преводни драми, занимава се с текуща работа в театъра и дори замества директора Божан Ангелов, когато той е в чужбина. Негово дело е и издаденият за първи път, през 1912 г., Годишник на Народния театър, който е своеобразен летопис на първата ни сцена и съдържа сведения за ръководствата, актьорските състави, играните пиеси, броя на представленията от 1907 г. до 1912 г.

Цялата тази огромна дейност формира последния период от наследството на Яворов- театралният му период, който е обект на настоящото изследване, с оглед неговото обособяване и еманципиране в цялостното дело на нашия класик. Този период, откроява Яворов като мисионер, който с широката си дейност навакхва и работи усилено за издигането на професионалното, художествено ниво на първата ни сцена, едновременно с новаторството му- превръщането ѝ в средище на модерното изкуство: като естетика, космополитност, търсения.

Трета глава: „Театралната критика на Яворов“-27 стр.

Тази част от проучването се фокусира върху една не толкова позната и изследвана част от културната дейност на Яворов. Театралната критика е част от формираният в изследването театрален период на Яворов / 1908-1914 г./, свързан с драмата и сцената - критика, режисура, преводи на драми, работа в Народния театър като Артистичен секретар.

В театралната си критика Яворов показва своята свързаност с проблемите на драмата и театъра, в началото на 20-ти век, когато тази територия на творчество е кръстопът на оживени търсения на новото изкуство- в сферата на идеите, на художествените средства, на театралната интерпретация. Яворов не само е автор на две определено новаторски пиеси, но и е свързан с мисионерски усилия за популяризиране и проучване на този литературен род у нас. Неговите драматургични анализи осъществяват връзката между

литературната критика и театралните статии, формират в следосвобожденския период, главно на страниците на списание „Мисъл“, художествена критика, която изследва изявите на различните изкуства. Това определено разширява параметрите на културното ни израстване в този период.

Самият Яворов признава: „...аз съм театрален критик и съм разложил толкова драми...“. Той явно се чувства подготвен от прочетеното от Аристотел и неговата „Поетика“, по отношение на спецификата, теорията и техниката на драмата. Яворов се откроява и като познавач на съвременните търсения, в този литературен род, в лицето на Чехов, Метерлинк, Горки, Ибсен и Хауптман. Той превежда и издава пиесата „Саломе“ от Оскар Уайлд, един модерен автор и текст, със собствен предговор.

В центъра на драматургичните анализи на Яворов е съвременната българска пиеса. Една от статиите му с приносен характер е „Две нови български пиеси“, която събира Вазов и Петко Тодоров, „Към пропаст“ и „Зидари“. В нея Яворов очертава принципното творческо различие между „старите“- Вазов и „младите“- Тодоров, като анализира двата типа художествено мислене. В статията си Яворов прави сериозен паралел между двете основни, конкуриращи художествени позиции в културния живот на следосвобожденска България. Поставяйки този значителен проблем в центъра на своето внимание, Яворов разкрива творческите принципи и индивидуални светове на две ярки личности в духовното ни развитие, от началото на 20-ти век. С висок критерий, вещина и задълбоченост откроява слабостите и успехите и на двете

драми и авторите им. Този подход определено повишава стойността на статията му , както за самите драматурзи, така и за техните читатели и изпълнители на сцената на родния ни театър, в периода от началото на века. В тази статия –манифест, в която Яворов отстоява художествената позиция на кръга „Мисъл“, в сферите на драматургията, той проявява умения да анализира и обобщава, оформя периметъра на истинската художествена критика в България, в периода от началото на 20-ти век.

Театралната критика на Яворов, оформя тенденцията не на простото популяризиране, с просредническо-просветителски характер, а на самостоятелно осмисляне стойностите на класиката /Шекспир/ и отстояването критериите на съвременните търсения. Реформаторският възглед- за сложното възпроизвеждане на действителността, по законите на изкуството и от сцената, борбата за преодоляване на буквалността в разбирането на зрителя за спектакъла, не като копие на самия живот, а като втора реалност. Наред с тази общо естетическа позиция, Яворов издига и критерия за художественост, както на драмата, така и на нейната театрална интерпретация. Пристрастията на Яворов в сферата на драматургията преминават естествено и в репертоарните му виждания за афиша на Народния ни театър. Яворов неотстъпно отстоява, че високо художествените творби са сериозна основа, която подхранва и обогатява и сценичното изкуство, издига го на съвременно равнище, има шанс да задвижи духовния свят на българската публика и по поска на съприкосновението ѝ с общо хуманни и общочовешки идеи. Яворов вярва, че не

публиката трябва да диктува проявите на сцената, а сцената да формира своята публика. Тази гледна точка на Яворов атакува инерцията на голяма част от зрителите, насочва я към нови търсения, както в насоките на репертоара, така и в сценичната му реализация. Гневно възмущение прозира в критиките на Яворов към съмнителни чужди пиеси- „фарсови драми с любовни интриги и щастливи завършъци“. „Чуждата смет“ е категорично отхвърлена в театралните статии на Яворов, той е твърде остър срещу заглавия в афиша на Народния ни театър като- „Йезуитинът и неговия възпитаник“, „Справедливост“, „Галеото“ и подобни текстове, които „трупат булевардна, чужда смет на наша сцена“. Далеч от българския живот, от проблемите на тогавашното общество, със съмнителни художествени качества тази псевдодраматургия дразни най-ниските страсти на публиката, която пълни салона и касата на театъра. Яворов се противопоставя на факта, че касата, развлечението могат да диктуват на сцената, отстоява позицията си, че театърът има отговорност да променя вкуса на зрителите, да ги насочва към истински качествени произведения и истински преживявания.

Като театрален критик , а по-късно и като Артистичен секретар на Народния театър, Яворов се стреми към включването в репертоара на качествени текстове от класиката и модерната драма, бори се за модернизирание и повишаване вкуса на публиката и професионалното ниво на първата ни сцена. Въпреки че тази негова мисия трудно се реализира в следосвобожденския период, когато и публиката и сцената ни се „затормозват“ от огромния художествен товар на един

сериозен и качествен репертоар. Но въпреки множеството противници в пресата на тази линия, като критик и практик в Народния театър, Яворов неотстъпно следва това художествено и реформаторско виждане.

Ключова сентенция на Яворов като театрален критик е: „Сцената е преимущество на драмата пред другите литературни родове“. Затова освен репертоара, драматургичните текстове, той анализира и компонентите на театъра- актьорско изкуство и режисурата. Твърде интересни са статиите му, посветени на актьорите- Христо Ганчев, Атанас Кирчев, Иван Попов и Васил Кирков. Проблемите на един спектакъл, на неговата интерпретация, Яворов поставя в известната си статия за постановката „Вуйчо Ваньо“ от Чехов, реализирана на първата ни сцена от Пенчо Славейков /1908г./. Ясно е, че този знаков спектакъл носи в себе си „детските болести“ на първи етап от развитието на професионалния ни театър, на първо място - липса на професионална режисура. Въпреки това текстът на Яворов откроява един важен автор като Чехов, тогава все още не така познат в България и едно усилие- това на Славейков да го покаже на публиката. Това е част от подкрепата на Яворов да се наложат на сцената качествени съвременни произведения и търсения.

Четвърта глава: Театрален летопис на Яворов- 143 стр.

Театралният летопис и неговото съставяне е един от основните инструменти на историко- хронологичното изследване на театралния щрих в наследството на Яворов. Ден по ден, година

по година е формиран облика на Яворов – драматурга, на Яворов- театрала. Летописът е изграден на базата на голяма част от изследванията, главно на Ганка Найденова-Стоилова, “П.К.Яворов- летопис на живота и творчеството му“/С.1986 г./, както на базата и на нови факти, събрани в проучването.

Театралният летопис откроява силната и пълноценна връзка на Яворов с драмата, с публичността на театъра и неговия активен диалог с времето. Театралният летопис на Яворов е документалната основа, в нейната хронология, на която се гради портретирането на големия ни творец като драматург, театрал, критик, като една от основните фигури в развитието на Народния ни театър, в периода от неговото утвърждаване като професионална културна институция на Освободена България, като мисионер и новатор за създаване на съвременна култура в България, в началото на 20-ти век.

Театралният летопис очертава трайната връзка на Яворов с театъра. Още в детските си години, той прави драматизации и представления, посветни на големите ни революционери-Хаджи Димитър, Ботев, Левски. Самият Яворов играе в тези първи любителски опити, иска да съпреживее мащаба и примера на тези герои. По-късно той пожелава да учи за актьор и то в чужбина. Явява се на конкурс за стипендия в чужбина, но не успява дори да се яви на конкурса. От този опит на Яворов му остава запознанството с проф. Ив.Шишманов, който председателства комисията на конкурса. По-късно, като Министър на народното просвещение, Шишманов изпраща Яворов и Елин Пелин във Франция да изучават френски език и

култура /1906/. Именно по време на престоя си в Нанси, Яворов успява да гледа френски театър, да се запознае със съвременната европейска драматургия и нейните впечатляващи имена- Метерлинк, Оскар Уайлд. Тези свои впечатления и съвременни критерии, Яворов се стреми да внедри в работата си в Народния театър- в подбора на пиесите и преводите на чужди автори, в работата си като режисьор, в анализите на пиеси за репертоара, в които се стреми да внесе дълбочина, психологизъм, актьорски ансамбъл. Най-тежка по обем е работата му по рецензиране и подбор на нови български пиеси и автори, тъй като по статистика, на самия Яворов, в Народния театър, само през 1909 г. са постъпвали по 1-2 нови пиеси дневно. Високият му критерий и непреклонно отстояване на художественото равнище на първата ни сцена му създават много конфликти, публични нападки в пресата, обиди засипват Яворов. Но той отстоява в пресата своите новаторски идеи и художествени критерии, превръща се в публична личност, воюваща за нов облик на първата ни сцена. Неговият престой в Народния театър е изпълнен с разнородна дейност, която несъмнено показва качествата му на театрален деец- мисионер и новатор.

Театралният летопис на Яворов определено разширява познатият формат на приноса на Яворов. , надгражда нови нива, освен познатите досега- гениалната му поезия, богатата му литературна дейност, свързана с издаването на списание „Мисъл“ и друга книжнина, особено необходими в периода след Освобождението. Публичността на сцената, шумните коментари в пресата, потвърждават, че Яворов съзнателно

следва основна линия в собствения си живот и творчество-стремежът му да се обвърже с важни национални каузи, да бъде обърнат към все по-широка аудитория и към търсената цивилизационна промяна, в следосвобожденска България. Всичко това потвърждава и друго- че Яворов наистина изстрадва и талантливо пресъздава дилемите на времето, главно чрез своите два драматургични шедевъра- „В полите на Витоша“ и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“. Като новатор, ярък модернист по идеи и търсения, Яворов не се затваря в „кула от слонова кост“, не се затваря в своя творчески свят, а участва в промени, в сблъсъци с предразсъдъци и порядки, превръща се в творец-новатор, емблема на времето. Неговият театрален летопис показва в детайли, че той е личност с високи цели в обществена полза и не жали талант и сили да участва в обновата на първата ни сцена, да бъде творец- лидер в едно колективно усилие, което променя културата и публиката, в България, в началото 20-ти век.

Приложения:

Протоколна книга на Артистичния комитет на Народния театър 1909-13 г.-37 стр.

Това приложение на проучването съдържа 40 протокола от 1909 г., от 1910 г.- 36, от 1911 г. -57, от 1912 г.-70, от 1913 г.-27. Общо разчетените протоколи на Артистичния комитет, свързани с подписа на Яворов под тях, са 230. В тези документи, публикувани в проучването за първи път и използвани като

фактологическа база за тезата в изследването, се оформя безспорния факт, че Яворов е тясно свързан с дейността на Народния театър. В протоколите се вижда, че Артистичният комитет е всъщност управляващия орган на първата ни сцена, Яворов като Артистичен секретар има важна роля в неговата организация и творчески проблеми. Определянето на репертоара на първата ни сцена, разпределението на ролите във всяка пиеса, преводачите на чуждите текстове- цялата машина за функциониране на Народния ни театър е позната на Яворов, описана в протоколите от него. Това също е едно безспорно доказателство, че Яворов е значима театрална фигура, свързан с Народния ни театър, в началото на 20-ти век.

Яворов на сцената на Народния театър- 5 стр.

Това приложение на изследването е съставено на базата на Летопис на Народния театър 1904-2004 г., С. 2004 г.

В него са описани 7-те постановки на пиесите на Яворов- „В полите на Витоша“ и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“, на сцената на Народния театър, от написването им до наши дни. За всяка постановка е упоменат актьорския състав, режисьор, броя на представленията на първата ни сцена. Издирени са и първите афиши на Народния театър на спектаклите „В полите на Витоша“ 1911 г. и на „Когато гръм удари“, 1913 г., както и снимки и скици на първите изпълнители - Адриана Будевска- Мила и други важни архивни материали. Това приложение визуализира аргументите за театрален период на Яворов, както и последващи влияния и сценични факти , свързани с неговата драматургия.

Приносни моменти в дисертационното изследване „П.К.Яворов- разширяване на културно-историческото му наследство- драматургия, критика, преводи, театрална дейност“

- Изследването откроява сериозния културно-исторически принос на Яворов като многостранна културна фигура, не само поет и литературен деец, а мисионер, който навакхва цивилизационното развитие на България, след Освобождението, занимавайки се с различни творчески дейности- преводи, критика, режисура, театрална дейност, както и с модерното търсене на човека в българина, с изповедните и космополитни теми в драмите му.
- Изследването доказва нова страна от творческата биография на П.К. Яворов, приноса му за развитието и утвърждаването на Народния ни театър, като важна културна институция, след Освобождението, с нов вкус , репертоар и модерен публичен смисъл. И не на последно място с професионално равнище, според европейските достижения на съвременната сцена.
- Изследването за първи път събира, подрежда и анализира пълното наследство на Яворов, свързано със сцената, формира очертанията на неговия театрален период /1908-14г./. Проучването съдържа нови факти, в театралния летопис на Яворов – ден по ден , месец по месец :

от раждането до смъртта му, публикува за първи път всички протоколи от заседанията на Артистичния комитет на Народния театър, писани от Яворов, като Артистичен секретар, публикува факсимилета на таблиците за правоговор, направени от Яворов за артистите и висящи в гримьорните им в Народния театър, публикува факсимиле на Годишника на Народния театър, направен от Яворов през 1912 г. и други важни снимки и документи.

-Изследването доказва ръста на Яворов като многостранна, космополитна личност, като първенец в културния диалог на България с Европа и Русия.

- Изследването обобщава профила на големите български творци след Освобождението, които са едновременно мисионери и новатори, които извършват едновременно културното наваксване и заедно с това модернизират българския културен пейзаж, в началото на 20-ти век. Тази част от идентичността на българския път към Европа е типичен белег на културните ни фигури след Освобождението.

-Трудът носи необходимите белези на интердисциплинарно изследване, важни обобщения за българската културна идентичност и процеси, през 20-ти век.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

„П.К.Яворов- разширяване на културно-историческото му наследство: драматургия, критика, преводи, театрална дейност“:

На национално ниво

-Мирослава Кортенска, „Яворов и театърът. Драматургия, критика, театрална дейност“, монография, изд. „Захарий Стоянов“, С., 2016 г., 287 стр., ISBN 978-954-09-1012-3.

-П.К.Яворов, Събрани съчинения, том 3, Драми, съставител, автор на предговора и научни разработки, разширяващи културно-историческия принос на Яворов, издателство „Захарий Стоянов“, С.,2013г., ISBN 978-954-09-0382-8.

- П.К.Яворов, юбилеен сборник стихове „Безсъници“, предговор-„Яворов – разширяване на културно-историческото му наследство“, издателство „Български писател“, С. 2018 г., ISBN 978-619-204-128-1.

-„Яворов като модернист“, сп. „Наука“ , издание на Съюза на учените в България, кн. 6, с.12-20, С., 2015 г., ISSN 08613362.

- „Театралният летопис на П. К. Яворов“- откъси, факсимилета на протоколи от Артистичния съвет на Народния театър, документи, афиши и снимки от постановки на Яворови пиеси.Сп. „Везни“, кн.1/2, С., 2015 г. ,с.126-136, ISSN 0861-606X.

-„Яворов- траектория на българското, знак на трагичното, емблема на културното мисионерство“, Сп. „Везни“, кн. 9/10, 2014 г., с.108-119, студия посветена на 100 години от смъртта на Яворов, ISSN 0861-606X.

-„Пътят към Европа или за културната мисия на кръга „Мисъл“, студия, Юбилеен сборник научни изследвания „Пътища и пътеки на европеизма на Балканите“, във връзка с 50-годишнината от основаването на Института по Балканистика, БАН, С, 2014 г., с. 281-288, ISBN 978-619-00-0013-6.

-„Яворов в Народния театър“ , студия, Годишник на Народния театър, С., 2010 г., с. 123-150, ISSN 1313-2164.

-„Стихотворението „Арменци“ на Яворов- поетична емблема на модерната цивилизованост“, статия, сп. „Везни“, С.,бр.10, 2015 г.,ISSN 0861-606X.

На международно ниво:

-„Яворов и театърът“, сп.„Езиков свят“,т.17, кн.2 – ISSN 2603-4026 (online), ISSN 1312-0484- Scopus, ERIH PLUS.

„Young” and “Old” or the Profile of the Generations of Innovation at the Beginning and the End of the 20th century, Postmodernism Problems, online,t.8,1, 2018, ERIH PLUS, ISSN 1314-3700.

-„P.K.Yavorov- Brodening his Cultural and Historical Legality“ /П.К.Яворов- разширяване на културно-историческото му наследство“/, на английски език, електронно списание „Scientific Research“, ЮЗУ, том 12, 2014 г., ISSN 1312-753-3.

-„П.К. Яворов- разширяване на културно-историческото му наследство“, научен сборник с международно участие – „Влиянието на науката в развитието на културата и образованието“, /online/, на български и английски език, Университет „Евро-Балкани“, Скопие, 2014 г., ISBN 978-608-4714-11-8.

-„Национално и космополитно в литературата на 20-ти век- Яворов и неговия културен принос“, студия,научен сборник „Сравнителни достижения на славянските литератури“ на Филологическия факултет, на Киевския университет „Тарас Шевченко, Украйна, на български и английски език, с. 147-183, 2015 г., ISSN 2075-437X.

-„Модернизъм и мисионерство в творчеството на Яворов“, студия, в международен научен сборник „Модернизмът като ценност в българската и македонската литератури през ХХ век. Сходства и различия“, на български и английски език, с международна редколегия от Македонската академия на науките и изкуствата и БАН, издателство на БАН, Институт за литература, София- Скопие, 2015 г., с.265-284, ISBN 978-619-90248-6-7.

-„Civilization Paradox: Bulgaria-Europe“ /„Новите- стари идентичности на Балканите“, международен научен сборник „Contextualizing Changes“/„Новите идентичности в Източна Европа“/, с международна редколегия, на английски език, Институт по етнология и фолклор на БАН и Полската академия на науките, С., 2015 г., с. 421-433, ISBN 978-954-326-261-8, Google Scholar.

-„Между националното и космополитното- П.К.Яворов или за балканската цивилизованост“, студия, международен научен сборник „Балканските идентичности“, Македонска академия на науките и изкуствата, МАНУ и БАН, съвместен проект, 2015 г., с. 87-95, ISBN 978-608-203-158-3.

Участия в конференции, апробация по темата на дисертацията:

-Кръгла маса с международно участие „Огледалото на културната идентичност“, организирана от Регионален научно-изследователски център „Балканите- Европа“, по проект на Фонд „Научни изследвания“, ноември 2012 г., Благоевград.

-Международна научна конференция „Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки“, доклад „П.К.Яворов-разширяване на присъствието му в българската култура“, ЮЗУ „Н. Рилски“- Благоевград, октомври 2014 г.

-Научна конференция на Съюза на учените в България- „Хуманитарните науки днес“, доклад „Културната мисия на Яворов- присъствието му в театъра, критиката, превода., София, ноември 2014 г.

-Международна научна конференция, организирана от Македонската академия на науките и изкуствата и БАН на тема: „Културна идентичност и устойчивост“, доклад- „Старите/нови единичности“, Скопие, ноември 2014 г.

-Международна конференция „Престъпленията срещу човечеството и тяхното отражение в 21 век“, пленарен доклад „Стихотворението „Арменци“ на Яворов- поетическа емблема на модерната цивилизованост и съпричастие“, БАН, 2015 г.

-Национална научна конференция „Изкуствата- сблъсък и континуитет“, организирана от СУ, факултет „Славянски филологии“ и катедра „Теория на литературата“ и БАН, Институт за литература, доклад- „Млади“ и „стари“ или за поколенията в началото и края на 20-ти век“, София, 2017 г.

-Научна конференция „Между деня и тмата“, посветена на 140 години от рождението на Яворов, организирана от Националния литературен музей, Институт по литература- БАН, доклад „ Яворов и театърът“, БАН, 2018 г.

-Ръководител на научен проект:Творческа работилница: “Четем Яворов“, ЮЗУ,2018 г.

-Автор на сценарий за документален филм „Яворов- един непознат портрет“, одобрен за развитие от Национален филмов център, Министерство на културата, 2017 г.

-Юбилейно телевизионно предаване на „История. БГ.“, посветено на 140 от рождението на Яворов, участие в дебат, БНТ, 2018 г.

**SOUTH-WEST UNIVERSITY “Neofit Rilski” –
Blagoevgrad**

Professor MIROSLAVA KORTENSKA, PhD

**P. K. YAVOROV – Broadening His Cultural and
Historical Heritage - Drama, Criticism, Translations,
Work in the Theatre /1908-1914/**

OUTLINE

OF THE THESIS TOWARDS THE DOCTOR of SCIENCE TITLE

2019

General Characteristics of the Thesis

The present monograph further expands and continues the author's research on the period of the new Bulgarian culture after the Liberation and the great representative figures of the turn of the twentieth century. Following the "The Cultural Mission of the Misal Circle" – a monograph which has contributed to this field of research by the study it presents of the first literary circle in Bulgarian cultural history, the present thesis centres the attention on one of this circle's emblematic figures – P. K. Yavorov. The study which is focused on expanding the boundaries of Yavorov's cultural and historical heritage in the sphere of drama, criticism, translation and the theatre convincingly reveals the unique specificity of his contribution: the demonstrating of missionary dedication in work for the modernisation of the Bulgarian culture. A prominent aspect of the study is its interdisciplinary character combined with theoretical conclusions and a historical vision of the Bulgarian identity and cultural development.

Relevance of the Research Study

The impressive multifaceted creativity of Yavorov that the study outlines – as an artist and a cultural missionary in a broad range of spheres of cultural life - brings his image into synchronicity with the modern understanding of a person actively engaged in the cultural life of their time. This turns Yavorov into an emblem of the Bulgarian cultural identity, makes him timeless as all great persons are. Besides being a highly influential voice in culture in the post-Liberation

period, Yavorov was also one of the ambassadors of the contemporary modern culture in our country, a representative figure of our cultural life, well-known and respected by eminent representatives of the Russian and the European artistic and intellectual circles.

The new format of Yavorov's heritage makes prominent a very significant fact – the artist did not choose to isolate himself in art's "ivory tower" as many modernists did but rather, actively engaged with work on a broad scale to make culture flourish and to bring to Bulgarian culture and theatre the values and standards exhibited by their European counterparts. From a poet-individualist he turned into someone who played an important role in the collective effort that the founding of the National Theatre required. This brings to the foreground the defining characteristic of the Bulgarian identity, the cultural alignment with Europe after the Liberation of which Yavorov has become an emblem.

Aim and Tasks of the Research Study

The aim of the present study is to broaden the scope of Yavorov's cultural heritage. At its centre is the mapping of the theatre period (1908-1914) in his heritage as a period that is wholesome, autonomous and also crucial for revealing the place of Yavorov's personality in our national culture, for identifying Yavorov as an emblem of missionary dedication and of modernism, an emblem of the Bulgarian journey towards civilization.

The tasks of the present study are to present and systematise new facts, sources and analyses as well as to make known to the public the findings of the research and the new periodisation of Yavorov's legacy. ■ Yavorov's fourth period which is related to drama and the

theatre, expands the boundaries of his cultural and historical heritage giving it its real dimensions.

The new sources, periodisation and analyses of Yavorov's heritage also reveal some new theoretical parameters of Bulgarian modernism combined with missionary dedication, as well as of the Bulgarian identity formed after the Liberation.

Methods of the Study

The study employs a historical-chronological method by means of which the collected new facts, documents and their analysis are shown supporting a new periodisation of P. K. Yavorov's literary and cultural work - a new, fourth period (1908-1914) related to that part of his heritage that has to do with drama and the theatre. The interdisciplinary approach is also significant as a foundation on which to draw theoretical conclusions about the character of cultural missionary work and innovation spirit in the cultural processes in Bulgaria during the twentieth century.

Novelty of the Study

The contribution and novelty value of the study is in its broadening of the scope of Yavorov's cultural and historical heritage by mapping within the periodisation the last part of his oeuvre, before his tragic death, as a distinct, autonomous period /1908-1914/. This period is related to drama and the theatre but the poet's transformation into a playwright happened over a longer period; the metamorphosis was a constant trend in the course of his artistic career.

Applicability and use value

The novelty of the research has the added value of its educational applicability since it contributes to acquiring a more comprehensive knowledge about a man like Yavorov - a classic artist, studied at all the levels of education in Bulgaria.

Structure of the study: 318 pages total length

Preface – 3 pages

Chapter 1: “Yavorov – the Bulgarian Trajectory, a symbol of modernity, an emblem of cultural missionary work” – 27 pages

The study's first chapter carries out an analysis of the three fundamental lines in Yavorov's artistic and cultural work – the trajectory of the Bulgarian, modernism, and his work as a culture missionary – with the emphasis being placed on his plays and his theatre-related work. The thesis maps the boundaries of a new period within Yavorov's work in which he turned to drama, composing his two masterpieces – “V polite na Vitosha” /At the Foot of Vitosha Mountain/, /1911/ and “Kogato gram udari, kak ehoto zagluhva” /When Thunder Strikes How the Echo Fades Away/, /1913/, dedicated himself completely to his work as Art secretary at the National Theatre, translated and edited plays for our first theatre stage, constructed its repertoire and worked towards the asserting of artistic standards as well as purity of use of the Bulgarian language. These are the outlines of Yavorov's work during his theatre period which he considered foundational for this important public cultural work.

The last period in Yavorov's was related to his mission – the creation of a novel dramaturgy in Bulgaria at the beginning of the twentieth century and the development of one of the important national cultural institutions – the National Theatre.

Chapter 2: “Yavorov at the National Theatre /August 5, 1908 – January 30, 1914/” – 76 pages

The second chapter of the present study presents new facts about Yavorov's work, decisively outlining a whole new period in his artistic biography, broadening his cultural and historical heritage. As an Art secretary of the National Theatre, initially, together with Pencho Slaveykov, and later, when directors of the Theatre were Bozhan Angelov and Ivan D. Ivanov, Yavorov engaged with work on a massive scale, asserting the figure of the playwright as an institution in the life of our first theatre's acting troupe and emphasising its high responsibilities regarding the new artistic directions in the performing arts. During this theatre-oriented period in his life, Yavorov focused on work in three areas: first – the updating of the National Theatre's repertoire, ensuring the presence in it of the drama classics – Shakespeare, contemporary modernist drama - Bulgarian /P. Y. Todorov/ and European /Ibsen as well as Chekhov/; second – the conducting of in-depth analysis of the dramas, the reviewing of all the plays that entered the theatre and the drama analysis of the texts submitted for staging; last but not least – the constant concern for ensuring the correctness and purity of the Bulgarian language spoken on-stage by means of intensive work with the actors as well as Yavorov's well-known prescriptive tables for the correct use of spoken language put up in the theatre's dressing rooms.

The impressive volume of all this takes up the last period in the work that comprises Yavorov's heritage – the theatre period which is the object of this study.

Chapter Three: “Yavorov’s Theatre Criticism” – 27 pages

In his theatre criticisms Yavorov demonstrated his engagement with the issues of drama and the theatre at the beginning of the twentieth century, when this territory of artistic creativity was the crossroads of the new art’s many quests – in the sphere of ideas, of formal technique, of theatrical interpretation - crossed each others’ pathways. Yavorov was not only the author of two plays that were markedly novel – he also dedicated his efforts to the mission of popularising and promoting the exploration of this literary kind in our country. His drama analyses forged the connection between literary criticism and theatre articles, and in the years of the post-Liberation period influenced and shaped, mainly on the pages of the “Misal” journal, the critical practices that studied the manifestations of the different arts. All this categorically expanded the parameters of our cultural growth in that period.

As a theatre critic and later as Art Secretary of the National Theatre Yavorov worked with persistence to make sure that high quality texts from classical and modernist drama were included in the repertoire and strove for the modernising and the refining of the public tastes and for heightening the professionalism of our first theatre stage. The successful completion of this mission was hard to achieve during the post-Liberation period when both the theatre-going public and the the stage were challenged with the processing and reception of an impressive, weighty repertoire of high aesthetic standard. However, despite the many opponents who were criticising this line of action in the press, as a theatre critic and a man working at the National Theatre, Yavorov unswervingly abided by this artistic and reformist understanding. Yavorov’s key tenet as a theatre critic is “The stage is the advantage drama has over the other literary kinds”.

For that reason, besides analysing the repertoire and the dramatic texts, he also analysed the theatrical components – the actors' performance and the directorial work. His articles on actors like Hristo Ganchev, Atanas Kirchev, Ivan Popov and Vasil Kirkov have a highly engaging character. The issues arising in relation to a theatre production, to the interpretation it presented Yavorov approached in his well-known article on the theatre production of Anton Chekhov's "Uncle Vanya" put on our first stage by Pencho Slaveykov /1908/. It is not surprising that being a work from the first phase in the development of our professional theatre, this emblematic production carried all the weaknesses of infancy, the most noticeable of which was the lack of professional directing. Still, Yavorov's text brought to prominence a significant author as Chekhov, who, at the time, was not yet that well known in Bulgaria, and also the effort made by Slaveykov to introduce him to the public. This was part of the support Yavorov lent to efforts to bring to the stage and give permanent presence on it to contemporary works of high standard and to the exploration of new artistic directions.

Chapter 4: A Chronicle of Yavorov's Theatre Work – 143 pages

The theatre chronicle and its constructing are the main instruments of the historical and chronological study of theatre-related part of Yavorov's heritage. The chronicle proceeds day by day, year by year and in the process draws Yavorov's portrait as a playwright and a man of the theatre.

The theatre chronicle highlights the strong, productive connection that Yavorov had to drama, to the theatre's public character and to its active dialogue with the contemporary times. Yavorov's theatre chronicle is a fundamental document along whose timeline line the portrait of our great artist is gradually drawn, revealing him as a

playwright, man of the theatre, critic; as one of the central figures in the development of our National Theatre during the period of its establishment as a professional cultural institution of post-Liberation Bulgaria; as a cultural missionary and a bearer of novelty who strove to modernise Bulgarian culture at the turn of the twentieth century.

Yavorov's theatre chronicle definitely pushes outward the boundaries of the familiar format of his contribution, adds new aspects to the ones already known – his brilliant poetry, his widely varied and rich literary work related to the publishing of the "Misal" journal and other literary publications, for which there was a crucial need in the period following the Liberation.

Appendices

Record book of the Art Committee of the National Theatre 1909-13 – 37 pages

This index contains forty minutes of meetings from 1909, thirty-six from 1910-1936, fifty-seven from 1911, seventy from 1912, twenty-seven from 1913. The total number of 230 minutes of the meetings of the Art Committee carry Yavorov's signature. These documents, published for the first time in this study and used as a factological basis for the thesis it advances, reveal the incontestable fact of Yavorov's close involvement with the work of the National Theatre at the beginning of the twentieth century.

Yavorov on the stage of the National Theatre – 5 pages

This appendix to the study has been compiled relying on the Chronicle of the National Theatre, 1904-2004 (2004). It offers a descriptive record of Yavorov's seven plays and their stagings at the National Theatre from the time of their composition until now. The

account of each production mentions the actors' cast, the director and the number of its performances on our first theatre stage. The first posters made by the National Theatre for the productions of "At the Foot of Vitosha Mountain", 1911 and "When Thunder Strikes", 1913 have been recovered together with photographs and sketches of the first performers – Adriana Budevskā – Mila – as well as other important archival materials. This appendix provides visual support to the arguments about Yavorov's theatre period, the influence he went on to exert and some productions-related facts, connected to his dramaturgy.

Contributions of the "P. K. YAVOROV – Broadening His Cultural and Historical Heritage - Drama, Criticism, Translations, Work in the Theatre /1908-1914/"

- The study brings into relief the substantial cultural and historical contribution made by Yavorov as a multifaceted artist, not limited to his role as a poet and a literary figure, but also as a cultural missionary the aim of whose work was to help bridge the gap in Bulgaria's civilizational development after the Liberation by engaging with a variety of creative projects – translations, criticism, theatre directing and theatre work, as well as the modernist search for the human in his fellow countrymen; something also evident in the themes of his plays - ranging from the intimately confessional to the cosmopolitan.
- The study reveals and provides substantial evidence for the presence of another aspect in P. K. Yavorov's biography - his contribution to the establishment and development of our National Theatre as an important cultural institution in the post-Liberation period, with new aesthetic tastes, repertoire and with a public significance that was truly modern, and last

but not least, with a level of professionalism that was on a par with the achievements of the contemporary European theatre stages.

- The study collects, arranges and analyses for the first time the full volume of that part of Yavorov's heritage which is related to the theatre stage and which traces the outlines of his theatre period /1908-1914/. The research includes new facts, which can be found in the theatre chronicle recording Yavorov's work day by day, month by month

from his birth to his death publishes for the first time the minutes of all the meetings of the Art Committee of the National Theatre, recorded by Yavorov, facsimiles of the prescriptive tables for the correct use of spoken language which Yavorov made for the actors and which were hung on the walls in the dressing rooms in the National Theatre. It also publishes a facsimile of the Yearbook of the National Theatre, compiled by Yavorov in 1912 together with other important photographs and documents.

- The study demonstrates Yavorov's stature as an all-round, cosmopolitan figure, a man at the forefront of Bulgaria's cultural dialogue with Russia and Europe.
- The study sums up the comprehensive profile of the great Bulgarian artists of the period after the Liberation, who were both cultural missionaries and innovators, simultaneously working to complete the catching up processes in the sphere of culture and to modernise the Bulgarian cultural context at the turn of the twentieth century. This aspect of Bulgaria's journey towards Europe marked the work of the cultural figures of our country in the years after the Liberation.
- The study possesses the characteristics requisite for interdisciplinary research and draws significant conclusions

regarding the Bulgarian cultural identity and processes during the twentieth century.

PUBLICATIONS ON THE DISSERTATION TOPIC

P. K. YAVOROV – Broadening of the Artist’s Cultural and Historical Heritage - Drama, Criticism, Translations, Work in the Theatre /1908-1914/

Publications at the national level

- Kortenska, Miroslava, „Yavorov I teatarat. Dramaturgiya, kritika, teatralna deynost“ [Yavorov and the Theatre. Dramaturgy, Criticism, Theatre Work], Izdatelstvo Zahariy Stoyanov, 2016 (monograph in Bulgarian, 287 p.), ISBN 978-954-09-1012-3
- Yavorov. P. K., “Sabrani sachineniya” tom 3, Drami [Complete Works, volume 3, Plays], Kortenska, Miroslava (compiler and author of the Preface and of research broadening the scope of Yavorov’s historical contribution), Izdatelstvo Zahariy Stoyanov, 2013, ISBN 978-954-09-0382-8
- Kortenska, Miroslava, Predgovor - „Yavorov – razshiryavane na kulturno-istoricheskoto mu nasledstvo“ [Preface - Yavorov – Broadening his Cultural and Historical Heritage] in Yavorov, P. K., “Bezsantsi” [Insomnia], jubilee poetry collection, Izdatelstvo „Balgarski pisatel”, 2018, ISBN 978-619-204-128-1.
- Kortenska, Miroslava, “Yavorov kato modernist“ [Yavorov as a Modernist], sp. “Nauka” [Science Journal] published by the Union of Scientists in Bulgaria, issue 6, 12-20 p., 2015, ISSN 08613362.
- Kortenska, Miroslava, „Teatralniyat letopis na P. K. Yavorov“ [P. K. Yavorov’s Theatre Chronicle] – excerpts, facsimiles of the minutes of meetings of the National Theatre’s Art Committee,

posters and productions photographs of Yavorov's plays. Sp. "Vezni" [Scales Journal], Issue 1/2, 2015, 126-136 p., ISSN 0861-606X.

- Kortenska, Miroslava, „Yavorov- traektoriya na balgarskoto, znak na tragichnoto, emblema na kulturnoto misionerstvo“ [Yavorov – the Bulgarian trajectory, a Symbol of the Tragic and an Emblem of Cultural Missionary Work], sp. "Vezni" [Scales Journal], Issue 9/10, 2014, 108-119 p., a study on the centennial of Yavorov's death, ISSN 0861-606X.
- Kortenska, Miroslava, „Patyat kam Evropa ili za kulturnata misiya na kraga „Misal“ [The Road to Europe, or the Cultural Mission of the "Thought" Circle], a study, in "Roads and Pathways of Europeanism in the Balkans"- Jubilee collection of studies on the 50th anniversary of the founding of the Institute of Balkan Studies, BAS, 2014, 281-288 p., ISBN 978-619-00-0013-6.
- Kortenska, Miroslava, „Yavorov v Narodniya teatar“ [Yavorov at the National Theatre], a study, Yearbook of the National Theatre, 2010, 123-150 p., ISSN 1313-2164.
- Kortenska, Miroslava, "Stihotvorenieto „Armentsi“ na Yavorov - poetichna emblema na modernata tsivilizovanost" [Yavorov's Poem *Armenians* – an Emblem of Modern Civilisation], article, sp. "Vezni" [Scales Journal], Vol. 10, 2015, ISSN 0861-606X.

Publications at the international level

- Kortenska, Miroslava, "Yavorov i teatarat" [Yavorov and the Theatre], "Orbis linguarum", Vol. 17, Issue 2 Scopus, ERIH PLUS, ISSN 2603-4026 (online), ISSN 1312-0484.
- Kortenska, Miroslava, "'Young' and 'Old' or the Profile of the Generations of Innovation at the Beginning and the End of the

20th century”, Postmodernism Problems, online, t.8, 1, 2018, ERICH PLUS, ISSN 1314-3700. [In English]

- Kortenska, Miroslava, “P. K. Yavorov – Broadening his Cultural and Historical Legacy”, “Scientific Research” Online Journal, South-West University, Vol.12, 2014, ISSN 1312-753-3. [In English]
- Kortenska, Miroslava, „P.K. Yavorov - razshiryavane na kulturno-istoricheskoto mu nasledstvo”/ “P. K. Yavorov – Broadening his Cultural and Historical Legacy”, “The Influence of Science on the Development of Culture and Education”, online collection of articles with international participation, “Euro-Balkan” University, Skopje, 2014, ISBN 978-608-4714-11-8. [In Bulgarian and English]
- Kortenska, Miroslava, „Natsionalno i kosmopolitno v literaturata na 20-ti vek- Yavorov i negoviya kulturen prinos“ / “The National and the Cosmopolitan in 20th Century Literature – Yavorov and his Cultural Contribution”, a study, “Developments in the Comparative Studies of Slavic Literatures”, Institute of Philology, “Taras Shevchenko” National University of Kiev, 147-183 p., 2015, ISSN 2075-437X. [In Bulgarian and English]
- Kortenska, Miroslava, „Modernizam i misionerstvo v tvorchestvoto na Yavorov“ / “Modernism and Cultural Missionary Work in Yavorov’s Oeuvre”, a study in „Modernizmat kato tsennost v balgarskata i makedonskata literaturi prez HH vek. Shodstva i razlichiya“ [Modernism as a Value in Bulgarian and Macedonian Literature in the Twentieth Century. Similarities and Differences] – an international collection of studies with an international editorial board (the Macedonian Academy of Sciences and Arts and the Bulgarian Academy of Sciences), BAS Publishing, Institute for Literature,

Sofia – Skopje, 2015, 265-284 p., ISBN 978-619-90248-6-7. [In Bulgarian and English]

- Kortenska, Miroslava, “Civilization Paradox: Bulgaria - Europe” in, “Contextualizing Changes” - international collection of studies with an international editorial board, Institute for Ethnology and Folklore at BAS and the Polish Academy of Sciences, 2015, 421-433 p., ISBN 978-954-326-261-8, Google Scholar. [In English]
- Kortenska, Miroslava, „Mezhdu natsionalnoto i kosmopolitnoto-P.K.Yavorov ili za balkanskata tsivilizovanost“ [Between the National and the Cosmopolitan – P. K. Yavorov, or Civilisation on the Balkans], a study, in „Balkanskite identichnosti“ [The Balkan Identities] - international collection of studies, Macedonian Academy of Sciences and Arts, (MASA) and BAS, joint project, 2015, 87-95 p., ISBN 978-608-203-158-3.

Conference participations relevant to the dissertation topic

- Round table with international participation “The Mirror of Cultural Identity”, organised by “The Balkans – Europe” Regional research centre, as part of a project of the Bulgarian National Science Fund, November 2012, Blagoevgrad.
- International conference “Slavic and Bulgarian Studies Today: Questions, Ideas, Directions”, conference presentation title: “P. K. YAVOROV – Broadening the Scope of His Presence in Bulgarian Culture” – Blagoevgrad, October 2014.
- Conference of the Union of Scientists in Bulgaria “The Humanities Today”, conference presentation title: “Yavorov’s Cultural Mission – Work in the Theatre, Criticism, Translation” – Sofia, November 2014.

- International Conference held by the Macedonian Academy of Sciences and Arts and the Bulgarian Academy of Sciences “Cultural Identity and Stability”, conference presentation title: “The Old/New Identities”, Skopje, November 2014.
- International Conference “Crimes Against Humanity and their Reflection in the XXI Century”, plenary lecture title: “Yavorov’s Poem *Armenians* – an Emblem of the Modern Civilization and Empathy”, BAS, 2015.
- National Conference “The Arts – Clashes and Continuities”, held by Sofia University, Faculty of Slavic Studies, “Literary Theory” Department and BAS, Institute for Literature, conference presentation title: “*Young and Old* or On the Generations at the Beginning and the End of the 20th Century”, Sofia, 2017.
- “Between the Day and Darkness” (“Mezhdu denya i tmata”) Conference commemorating Yavorov’s 140th birth anniversary, held by the National Literature Museum and the Institute for Literature, BAS, conference presentation title: “Yavorov and the Theatre”, BAS, 2018.
- Project Manager of the “Art Workshop: Reading Yavorov”, South-West University, Blagoevgrad, 2018.
- Screenwriter of a documentary titled “Yavorov – an Unknown Portrait” (“Yavorov – edin nepoznat portret”) approved for development support by the National Film Centre, Ministry of Culture, 2017.
- Jubilee edition of the “Istoria.BG” [History.BG] TV program dedicated to the 140th anniversary of Yavorov’s birth, debate participant, BNT, 2018.